

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018 (E 106/2017 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtioneuvoston selvityksestä. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle 1.3.2018 mennessä.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- EU-erityisasiantuntija Ville Korhonen, valtioneuvoston kanslia
- EU-koordinaattori Henrik Ruso, opetus- ja kulttuuriministeriö
- opetusneuvos Mikko Nupponen, Opetushallitus
- ylijohtaja Riitta Maijala, Suomen Akatemia

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen elokuvasäätiö
- Ammattikorkeakoulujen Rehtorineuvosto Arene ry
- Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty)
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikka

Seuraavassa tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelmassa Suomi korostaa eurooppalaista lisäarvoa, monenkeskistä yhteistyötä ja toimien vaikuttavuutta. EU-rahoitusta tulee suunnata korkeatasoisiin eurooppalaista lisäarvoa tuottaviin hankkeisiin. Rahoituksen tulee täydentää, ei korvata kansallista tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitusta. EU:n tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen jakoperusteena tulee olla korkea laatu ja avoin kilpailu, ei kiintiöt tai aluekriteerit.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2018 vp

Tulevassa puiteohjelmassa esimerkiksi tekoölyn, robotiikan ja automaation kehittämisen, käytönoton ja soveltamisen mahdollistamiseen sekä alustatalouden toimintaedellytyksiin tulisi panostaa.

EU luo merkittävää lisäarvoa rahoittamalla puolustuksen tarpeista lähtevää tutkimusta. Suomi edellyttää riittävän rahoituksen varmistamista puolustustutkimukselle tulevassa rahoituskehityksessä.

Innovatiivisten pk-yritysten kasvun mahdollistaminen on merkittävä eurooppalainen haaste. Tässä tarkoituksessa tulevan puiteohjelman tulee tukea erityisesti läpimurtoinnovaatioita ja uusia markkinoita luovia innovaatioita sekä innovaatioiden tuotteistamista.

Suomella on tutkimus-, teknologia- ja innovaatio-osaamista kestäväen kehityksen alalla, jonka merkitystä puiteohjelmassa tulisi vahvistaa.

Koulutus ja kulttuuri

Koulutusjärjestelmien kehittäminen edellyttää vastaamista tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Esimerkiksi tekoöly tulisi huomioida koulutuksessa ja koulutusalan yhteistyössä, jotta Eurooppa voi olla edelläkävijä sillä sektorilla.

Suomi odottaa komissiolta nykyisen kaltaisen, integroidun koulutus-, nuoriso- ja liikunta-alat kattavan apurahapohjaisen Erasmus+ -ohjelman jatkoa koskevaa ehdotusta vuonna 2018. Ohjelman rahoitus tulee turvata myös tulevilla rahoituskehyskaudella. Digitaalisuuden tulee jatkossa olla yhä kiinteämpi osa ohjelmaa.

Myös kulttuurialan Luova Eurooppa -ohjelman jatkoa koskevaa ehdotusta odotetaan vuonna 2018. Suomi pitää tärkeänä, että uusi ohjelma jatkaa nykyisen ohjelman periaatteita, joita ovat innovatiivisen kansainvälisen toiminnan tukeminen, alan osaamisen, tietojen ja käytäntöjen jakaminen sekä pyrkimys edelleen keventää ja yksinkertaistaa ohjelman hallintoa hakijoiden suuntaan. Ohjelma tulee säilyttää avoimena ja myös pienille luovan alan toimijoille suunnattuna.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sivistysvaliokunta pitää Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiaa 2018 oman toimialansa osalta hyvänä. Sivistysvaliokunta toistaa aiemmin toteamansa, että opetus- ja kulttuuritoimen alalla tulee kaikissa asiayhteyksissä selkeästi varmistaa kansallisen päätösvallan ensisijaisuus. Suomen tulee olla aloitteellinen erityisesti koulutukseen, kulttuuriin ja tekijänoikeuksiin sekä tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaan liittyvien teemojen osalta. Vaikuttamistyössä on keskeistä, että ministeriöiden vaikuttamissuunnitelmat ja -viestit Suomen EU-politiikan suuntaviivoista muodostavat yhtenäisen ja tasapainoisen kokonaisuuden.

Valiokunta painottaa oikea-aikaisen vaikuttamisen tärkeyttä, kun halutaan saavuttaa kansallisen edun kannalta tärkeitä tavoitteita. Valtioneuvoston kantojen valmistelussa tulee aina korostaa toimivaa vuorovaikutusta kansallisten toimijoiden kanssa.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2018 vp

Suomi toimii EU:n neuvoston puheenjohtajanaan vuoden 2019 jälkipuoliskolla ja voi tässä roolissa nostaa esiin tärkeinä pitämiään teemoja. Koulutukseen, osaamiseen, työllisyyteen, tutkimukseen, digitalisaatioon ja innovaatiotoimintaan liittyvät kysymykset tulee valiokunnan arvion mukaan nostaa Suomen agendalle puheenjohtajuuskauden aikana. Työn murros, tulevaisuuden osaamistarpeisiin vastaaminen, avoimet ja joustavat kouluttautumismahdollisuudet sekä tutkimuksen ja innovoinnin resursointi ovat globaaleja kysymyksiä, jotka edellyttävät eurooppalaista yhteistyötä. Suomella on tässä mahdollisuus tuoda muun ohella esiin osaamisen ja koulutuksen sosiaalista ulottuvuutta ja vaikuttavuutta.

Digitaalinen talous

Valiokunta yhtyy vaikuttamisstrategiassa esitettyyn tavoitteeseen, että digitaalisten markkinoiden edistämiseksi luodaan laadukasta, digitaalisen talouden kasvun mahdollistavaa lainsäädäntöä. EU tarvitsee digitaloutta, ja erityisesti tekoälyä ja alustataloutta, koskevan pitkän tähtäimen vision ja toimintasuunnitelman, joka identifioi tämän uuden kehityksen tuomia liiketoimintamahdollisuuksia ja vaikutuksia yhteiskuntaan ja työelämään.

Valiokunta pitää tärkeänä, että digitaalisten markkinoiden edistämiseksi ehdotettu sääntely aina perustuu todelliseen sääntelyn tarpeeseen ja riittävän laajoihin ja syvällisiin vaikutusarviointeihin, joissa otetaan huomioon myös säänneltävään asiaan liittyvät jäsenmaiden kansalliset erityispiirteet ja eri toimijatahojen tasapuolisen kohtelun vaatimukset. Toimintamallien nopeassa muutoksessa on huolehdittava tehokkaista ja joustavista rakenteista siten, että esimerkiksi innovaatioille ja uuden teknologian käyttöönotolle ei muodostu esteitä. Valiokunta korostaa, että digitaalisen talouden toimintaedellytysten vahvistamisella on luovan alan kannalta erittäin keskeinen merkitys. Tekijän- ja teollisoikeudet sekä muut immateriaalioikeudet tulee turvata oikeudenhaltijoille kaikissa tilanteissa.

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikka

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelmassa korostetaan eurooppalaista lisäarvoa, monenkeskistä yhteistyötä ja toimien vaikuttavuutta. EU-rahoitusta tulee jatkossakin suunnata korkeatasoiisiin eurooppalaista lisäarvoa tuottaviin hankkeisiin. EU:n tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen jakoperusteena tulee olla korkea laatu ja avoin kilpailu, ei kiintiöt tai aluekriteerit. Valiokunta korostaa, että tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma tukee maantieteelliset ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja kilpailun kautta parhaiksi osoitettuja tutkijoita. Puiteohjelman osallistujat vahvistavat ja laajentavat osaamistaan, kehittävät kansainvälisiä verkostojaan ja tottuvat asettamaan tieteellisen työn tavoitteet yhä korkeammalle. Tämä on tärkeää korkeatasoisen perustutkimuksen, tieteellisten läpimurtojen ja laajan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi.

Euroopan unionin rahoittamalla tutkimus- ja innovaatorahoituksella voidaan merkittävästi tukea valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa esille nostettujen politiikkatavoitteiden saavuttamista, kuten digitalisaatio, ilmastonmuutokseen vastaaminen, bio- ja kiertotalouden vahvistaminen sekä työelämän kehittäminen. Mainittujen kohdealojen lisäksi puiteohjelmalla tulee voida vastata myös muun muassa koulutukseen, osaamisen kehittämiseen, terveyteen ja ikääntymiseen liittyviin tutkimushaasteisiin. EU-rahoitusta tulee niin ikään voida suunnata innovatiivisiin luovan

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2018 vp

alan hankkeisiin yhdistäen tällaista rahoitusta kotimaisiin lähteisiin, kuten Business Finland, ja huomioiden myös luovan alan elinkeinonharjoittajat ja pk-yritykset.

Lausuntojen mukaan EU:n puiteohjelmärahoituksella on tärkeä rooli korkeatasoisten osaamiskeskittymien kehittämisessä ja vahvistamisessa yhdistettynä kansallisiin ja muihin rahoituslähteisiin. Asiantuntijalausunnossa on muun muassa ehdotettu eri maissa sijaitsevien innovaatioekosysteemien linkittämistä toisiinsa puiteohjelmärahoituksella, joka loisi mantereen laajuisen, parhaiden ja osaavimpien alueellisten toimijoiden osaamiskeskittymä-verkoston. Valiokunta pitää tärkeänä, että puiteohjelmärahoituksella pyritään jatkossa luomaan sellaisia korkean tason osaamiskeskittymiä Suomeen, jotka voisivat osaltaan nostaa tutkimuksen ja tieteen tasoa maassamme ja myös houkuttaa huippututkijoita ja opiskelijoita puoleensa.

EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelman EUTI:n tilaston mukaan suomalaisille osallistujille oli lokakuuhun 2017 mennessä varmistunut Horisontti 2020 -rahoitusta yhteensä 583 miljoonaa euroa, kun ohjelman kokonaisbudjetti vuosille 2014–2020 on 80 miljardia euroa. Suomeen saadusta rahoituksesta on kohdentunut yliopistoille 38 % ja tutkimuslaitoksille 22 %. Ammattikorkeakouluille on kohdentunut vain 1 % rahoituksesta. Ammatillisesti profiloituneiden ja soveltaa tutkimusta toteuttavien korkeakoulujen osuus kansallisesta puiteohjelmärahoitussaanosta on eräissä muissakin eurooppalaisissa maissa samalla tavalla pieni. Valiokunta pitää tätä ongelmallisena, jos sen seurauksena merkittävä osa mantereen tutkimusosaamisesta jää tässä yhteydessä hyödyntämättä.

Valiokunta yhtyy strategiassa esitettyyn tavoitteeseen, että EU:n kehitys- ja innovaatorahoituksen tulee asettua nykyistä suhteellisesti korkeammalle tasolle, sillä nykyisellään puiteohjelmasta voidaan rahoittaa vain joka neljäs erinomaisesti arvioitu hakemus. Puiteohjelmärahoituksen ja muun kansainvälisen tutkimusrahoituksen merkitys on tulevaisuudessa myös Suomelle entistä tärkeämpää, koska kansallinen rahoituksemme on niukentunut ja kilpailu siitä entisestään kiristynyt. Valiokunta pitää tärkeänä, että rahoituksen saamiseen liittyvät haku- ym. menettelyt tehdään mahdollisimman selkeiksi ja yksinkertaisiksi.

Valiokunta korostaa, että nykyistä kansainvälisempi ja myös avoimempi tiede ja data sekä innovointi auttavat Suomea ja koko Eurooppaa vastaamaan globalisaation ja sosiaalisen kestävyuden haasteisiin. Valiokunta kannustaa kehittämään uudenlaisia tapoja kansalaisten tavoittamiseksi ja osallistamiseksi avoimen tieteen ja datan hyödyntämisessä.

Valiokunta muistuttaa, että tutkimusta ja innovointia voidaan tukea puiteohjelman lisäksi myös muulla EU-rahoituksella. Suomalaisille ammattikorkeakouluille tärkeitä eurooppalaisia välineitä ovat erityisesti Euroopan alue-kehitysrahasto (EAKR) sekä Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Näiden rahastojen merkitystä ammattikorkeakouluille korostaa se, että monet kotimaiset tutkimus- ja innovaatorahoitusinstrumentit ovat käytännössä kokonaan suljettuja ammattikorkeakouluilta. Koheesiopolitiikan alaisessa rahoituksessa tuleekin painottaa nykyistä enemmän osaamista, koulutusta, tutkimusta ja innovaatiotoimintaa.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2018 vp

Koulutus ja kulttuuri

Komission juuri julkaiseman eurooppalaisen väliarvioinnin mukaan Erasmus+-ohjelma on yksi onnistuneimmista unionin aloitteista. Ensimmäisten kolmen vuoden aikana liikkuvuustoiimiin on Euroopassa ottanut osaa 1,8 miljoonaa henkilöä ja yli 240 000 organisaatiota on osallistunut yhteistyöhankkeisiin. Ohjelman lopulla osallistujia arvioidaan olevan 4,3 miljoonaa henkilöä ja 940 000 organisaatiota. Suomi on yksi aktiivisimmista ohjelmaan osallistuvista maista, ja esimerkiksi vuodelle 2018 meille on suunnattu 36 miljoonaa euroa jaettavaksi kansallisesti. Ohjelman talousarvio vuosille 2014—2020 on 16,45 miljardia euroa.

Vuonna 2017 julkaistun ohjelman Suomen väliarvioinnin mukaan Erasmus+ on ollut merkittävin suomalaisen koulutussektorin kansainvälisyyttä lisäävistä ohjelmista. Kansainvälisestä liikkuvuudesta on tullut merkittävä osa suomalaista koulutusta erityisesti korkeakoulutuksen piirissä, mutta kansainvälisyys ja liikkuvuus nähdään strategisesti merkittävinä osina koko koulutussektorilla mukaan lukien toisen asteen koulutus. Erasmus+ on tukenut merkittävästi suomalaisten nuorten kansainvälistymistä ja nuorisotyön laatua Euroopassa.

Vaikuttamisstrategian mukaan Suomi odottaa komissiolta nykyisen kaltaisen, integroidun koulutus-, nuoriso- ja liikunta-alat kattavan apurahapohjaisen Erasmus+-ohjelman jatkoa koskevaa ehdotusta vuonna 2018. Tavoitteena on, että ohjelman rahoitus turvataan myös tulevilla rahoituskehyskaudella ja että digitaalisuus on jatkossa yhä kiinteämpi osa ohjelmaa.

Sivistysvaliokunta yhtyy näihin strategiassa esitettyihin tavoitteisiin ja toteaa, että Erasmus+-ohjelmaan tulee panostaa lisäresursseja EU-tasolla. Osaamispääoman vahvistaminen ja eurooppalainen koulutusyhteistyö ovat erittäin tärkeät Suomen kaltaiselle avoimelle, kansainväliselle taloudelle. On merkille pantavaa, että korkeakouluillamme on pitkät perinteet mm. opiskelijoiden liikkuvuudessa ja yhteistutkinnoissa. Saaduissa lausunnoissa on toivottu, että ohjelma jatkossa tunnistaisi myös lyhyemmät intensiivikurssit ja vaihdot. Niiden avulla on mahdollista aktivoida pienempien korkeakoulujen välillä tapahtuvaa sekä laajemman opiskelijajoukon liikkuvuutta Euroopan tasolla.

Valiokunta korostaa ohjelman rakenteen edelleen kehittämistä muun muassa laajentamalla yhteistyötä Euroopan ulkopuolisten maiden kanssa, helpottamalla pienten erityisryhmien osallistumista, tukemalla huippuosaamista sekä suuntaamalla rahoitusta kasvavasti kouluihin, ammatilliseen koulutukseen ja nuoriin. Lisäksi tulisi voida paremmin tukea esimerkiksi opettajaksi opiskelevien ja vastavalmistuneiden opettajien ulkomaanjaksoja ja yleensäkin helpottaa opettajien liikkuvuutta kansainvälisessä koulutusyhteistyössä.

Myös kulttuurialan Luova Eurooppa -ohjelman jatkoa koskevaa ehdotusta odotetaan vuonna 2018. Vaikuttamisstrategian mukaan Suomi pitää tärkeänä, että uusi ohjelma jatkaa nykyisen ohjelman periaatteita, joita ovat innovatiivisen kansainvälisen toiminnan tukeminen, alan osaamisen, tietojen ja käytäntöjen jakaminen sekä pyrkimys edelleen keventää ja yksinkertaistaa ohjelman hallintoa hakijoiden suuntaan. Valiokunta painottaa ohjelman säilyttämistä avoimena ja myös pienille luovan alan toimijoille suunnattuna.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2018 vp

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 27.2.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sari Multala kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Ulla Parviainen kesk
jäsen Pekka Puska kesk
jäsen Sari Raassina kok
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Jani Toivola vihr
jäsen Pilvi Torsti sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine